

	Pag.
Art. III. De obligatione contractuum seu de contractu „in facto esse“	
§ 1. De contractus obligatione substantiali	669
§ 2. De contractus accessoriis obligationibus justitiae	673
§ 3. De obligatione per se praeter justitiam contractui ad- jecta, seu de juramento contractui addito	676
Caput II. De contractibus gratuitis.	
Art. I. De contractibus gratuitis unilateralibus.	
§ 1. De promissione	677
§ 2. De donatione	679
Art. II. De contractibus gratuitis bilateralibus	
§ 1. De commodato et precario	681
§ 2. De deposito et sequestro	682
§ 3. De mandato et negotiorum gestione	683
Caput III. De contractu mutui, ex se gratuito, per accidens oneroso.	
Art. I. De notione contractus mutui et usurae	684
Art. II. Leges et judicia Ecclesiae circa usuras.	
§ 1. Prohibitiones usurarum	689
§ 2. Tituli, ex quibus Ecclesia et theologi foenus permiserint	692
Art. III. Uberior declaratio justi tituli foeneris et diversae agendaee rationis Ecclesiae	697
Caput IV. De reliquis contractibus onerosis.	
Art. I. De contractibus onerosis principalibus.	
§ 1. De emptione et venditione.	
Punctum I. De natura contractus venditionis	700
Punctum II. De re emptioni et venditioni subjecta	702
Punctum III. De pretio in emptione et venditione	705
§ 2. De contractu aestimatorio	711
§ 3. De locatione et conductione	711
Art. II. De contractibus onerosis subsidiariis.	
§ 1. De fidejussione	715
§ 2. De pignore	715
§ 3. De hypotheca	716
Art. III. De contractibus aleatoriis et lusoriis.	
§ 1. De assecuratione	717
§ 2. De relatione mercatoria et chirographorum emptione	720
§ 3. De loteria	721
§ 4. De sponsione	721
§ 5. De ludo	722

Partitio II.

De Successione Haereditaria.

Caput I. De notione et origine successionis	724
Caput II. De haeredibus eorumque portione.	
§ 1. De notione haeredum bonorumque inter eos divisione	730
§ 2. De aliis haeredum juribus et oneribus	737
Caput III. De testamento.	
§ 1. De testatore	739
§ 2. De forma testamenti	739
§ 3. De ipsius testamenti dispositionibus et clausulis	741
§ 4. De causis et modis, quibus testamentum efficacitate privatur	743
§ 5. De testamenti executione	745
Appendix praecipuorum peccatorum contra septimum decalogi praeceptum	747

Tractatus V.

De officiis et peccatis circa Bonum Famae et Honoris.

	Pag.
Caput I. De fama et honore proprio	748
Caput II. De fama et honore alieno.	
Art. I. De obligatione circa famam atque honorem alienum, et de ejus laesione.	
§ 1. De diffamatione	749
§ 2. De judicio temerario et suspicione	756
§ 3. De contumelia	758
Art. II. De restitutione propter laesam famam vel honorem	760
Caput III. Appendix de secreto generatim sumpto ejusque laesione	763
Appendix praecipuorum peccatorum contra octavum decalogi prae- ceptum	765

Tractatus VI.

De praeceptis Ecclesiae communibus.

Caput I. De diebus festis sanctificandis	766
Caput II. De annua confessione et communione	767
Caput III. De lege abstinentiae extra jejunium	770
Caput IV. De jejunio ecclesiastico.	
§ 1. Ad quid lex jejunii obliget	772
§ 2. Qui teneantur, qui non teneantur ad servandum jejunium	777
Appendix praecipuorum peccatorum contra praecepta Ecclesiae	781
Coronidis instar de diversa diversorum peccatorum gravitate principia quae- dam statuuntur	785

Prolegomena.

§ 1.

Definitio theologiae moralis.

Omnis scientiae tractatio a definitione incipiat oportet. Cui praeepto ut satisfaciamus, theologiam moralem eam dicimus esse disciplinam, quae agit de actibus humanis, prout ordinem dicunt ad ultimum finem secundum revelationis christianae principia.

I. Explicatione ipsa rationem hujus definitionis daturi sumus. Agit nimirum theologia moralis 1. de moribus seu moralitate, unde *moralis* theologiae nomen traxit. Moralitas autem de iis tantum actibus enuntiari potest, ex quibus humanae vitae rectitudo pendet, qui aut cum rectitudinis norma congruunt sive congruere possunt, aut ab eo possunt deflectere. Norma autem omnis rectitudinis simpliciter dictae ab ultimo fine desumenda est. Quo fit, ut agi debeat de actibus humanis, *prout referuntur ad ultimum finem*, quatenus cum eo aut proportionem, aut disproportionem habent.

2. Secundo disciplina nostra de iis actibus non mere philosophice, sed theologice tractat; unde *theologia* moralis dicitur, sc. secundum principia Dei revelatione seu fide hominibus communicata aut confirmata.

NB. „*Theologia, theologice*“ sumitur hinc sensu stricto, quatenus, quae tractantur, non tantum *res divinae* sunt, sed etiam *divinitus cognitae*; lato sensu etiam naturalis scientia de Deo et divinis rebus theologia (i. e. theologia naturalis) dicitur.

II. Definitio data magis explanatur, si theologiam moralem cum cognatis disciplinis conferimus.

1. Cum ethica naturali. A qua differt 1) *objecto*. Utriusque scientiae objectum, si in abstracto sumitur, sunt actus quidem humani comparati ad ultimum finem: verum finis ultimus idem ab utraque scientia non consideratur. Sola enim theologia moralis *supernaturalem* finem considerat, qui re ipsa unicus finis ultimus homini praestitutus est; ethica solum naturalem finem potest considerare, quem verus hominis finis includit, at etiam excedit. Unde necesse est, relationem

ad finem ultimum, prout a theologia morali aut ab ethica consideratur, in humanis actibus diversam esse.

Nihilominus in multis ambae disciplinae conveniunt. Objectum sc. moralitatis bifariam dividitur, in bonum moraliter et malum. Quamquam igitur non ex eo, quod aliquid naturaliter bonum est, etiam supernaturalem bonitatem habet: tamen quod malum est ex discrepantia cum naturali fine et ex rationalis naturae principiis, id etiam secundum fidei principia et ex discrepantia cum fine supernaturali malum dici prorsus necesse est. Similiter, quae bona sunt naturaliter, etiam secundum fidei principia bona sunt, utut *sufficientem* bonitatem ad ultimum finem *comparandum non habent*.

2) Differt theologia moralis ab ethica — ut jam innuimus — principio seu *medio cognitionis*. Medium enim cognitionis ethicae est sola ratio seu natura rationalis. Theologia autem moralis altius medium et supremum principium habet fidem divinam, quae et novam cognitionem de moribus homini attulit, et ea, quae naturaliter cognoscuntur vel cognosci possunt, summa certitudine confirmavit.

Si autem fontes speciales quaeras, unde, quae in fide objectiva continentur circa mores, hauriri possint et debeant, habes sacram Scripturam, et Ecclesiae traditiones sub ejus magisterio custoditas, adeoque Patrum testimonia et communem scholae catholicae sensum, atque imprimis, si editur, vivum oraculum supremi in Ecclesia magistri, qui, quando suprema auctoritate quaestionem definit, etiam in rebus morum infallibilis est.

At multa sunt in moralibus, quae definita non sint neque ita clare in revelationis fontibus contineantur. Quare plurima offeruntur, quae ratio, fide duce, inquirat, definiat, concludat, maxime particularia ex principiis inconcussis deducat.

2. Cum theologia dogmatica moralis theologia eatenus cohaeret, quod *ex eodem revelationis fonte* utraque et principalem doctrinam et certiore cognitionem haurit. In objecto autem ita discrepat, ut theologia dogmatica veritates potius *speculativas* et altissimas tractet, aut si practicas, eas ipsas modo speculativo et remote practico, atque in perficiendo intellectu sistat; theologia vero moralis veritates *practicas*, seu quae agenda sunt, pertractat, ac rationem ita perficit, ut proxime est directrix voluntatis et executionis.

Hinc sequitur, theologiam dogmaticam quodammodo fundamentum et *in se nobiliorem* esse eamque principaliter circa Deum versari, moralem circa hominem etsi ut comparatum et subjectum Deo; theologiam vero moralem, postquam necessarium fundamentum ex dogmate sumpsit, solum relative et *secundum quid dogmaticae praestare*, quum pro quotidiana hujus vitae praxi, cujus perfectio in *agendo* consistat, magis sit necessaria, et propius ad finis ultimi consecutionem viam muniat.

Hinc est, quod haec disciplina a theologo multum colenda est et quod Ben. XIV. de syn. l. 13 cap. 9 n. 17, sensum Ecclesiae ex-

plicans, dicit, canonicum theologum, de quo Trid. sess. 5 cap. 1 statuerit, laudabiliter constitui eum, qui saltem etiam theologiam moralem tradat; lectionem vero sacrae Scripturae, de qua ibi sermo est, posse intelligi tum exegesim tum scholasticae theologiae tractationem.

§ 2.

Utilitas moralis theologiae.

Nobilitate objecti appropriationis moralis theologia, ut dixi, a dogmatica vincitur; at post dogmaticam tractat objectum nobilissimum, imo objectum, quo nullum magis homini est proprium et accommodatum. Quare si solam rerum tractandarum cognitionem et scientiam spectamus, certe vix quidquam homine dignius est, nisi ut humanas actiones perscrutetur atque earum cum fine suo necessitudinem apprime intelligat: quod ipsi antiqui illi philosophi cognoverunt, summam humanae scientiae brevissima illa sententia complectentes: „Γνώθι σεαυτόν“.

Verum hominem christianum etiam longe alia ratio ad hanc morum scientiam impellere debet, quum ipsi persuasum sit, a recta morum compositione ad normam divinitus datam aeternam suam felicitatem eamque abundantiore dependere, adeoque totam hanc terrestrem vitam ejusque finem situm plane esse in expoliendis perficiendisque moribus christianis, quo copiosius in altera vita supernaturali beatitudine et ipse perfruatur et Deum glorificet.

Accedit autem summa plane necessitas hujus disciplinae in iis, quibus cura animarum demandata est. Nam eorum imprimis est, accurate singularum actionum humanarum necessitudinem cum ultimo fine inquisivisse, quo alios dirigere, monere, promovere possint. Atque eo melius in hac scientia versati esse debent, quo periculosius in directione animarum erratur, sive ad nimium rigorem, sive ad nimiam benignitatem deflexeris, et quo expeditius plerumque responsum dari debet, eo quod totum negotium in confessionis tribunali fere absolvitur, ita ut retractari, obstante sigillo, vix possit, neque sit, qui errantem possit corrigere.

Contra autem nulla alia scientia subsidium tam immediatum et aptum est ad colligendos fructus divinae gloriae et animarum salutis, quam scientia theologiae moralis, quo confessarii aliique in curam animarum incumbentes tamquam necessario instrumento utuntur ad munus suum rite obeundum: neque ulla in re Deo tam intime cooperantur, quam quum gratiae divinae recipiendae, conservandae, augendae perite disponunt mortalium animos ipsaque munera coelestia recte dispensant.

§ 3.

Modus materiam tractandi.

Theologia moralis, quoniam principaliter in formandos atque instituendos confessarios dirigitur, ita scientificae et speculative tractanda est, ut non desinat esse practica.

A longa igitur et uberiore rerum theoreticarum explanatione generatim abstinemus: at brevi saltem ratione omnia illustrare conabimur, nisi quae aut ex se clara sunt aut ex aliis disciplinis comprobatis sumi debent.

Quo facilior et expeditior sit infinitarum fere rerum singularum explanatio, ita procedemus, ut primo in quolibet capite vel paragrapho principia statuamus, deinde fere singulorum principiorum vel assertionum majorem explicationem et ad singula applicationem addamus. Ita fiet, ut omnia ad sua principia revocentur et ratio singulorum perspicatur. Quam nisi intellexeris, solutionem multarum difficilium quaestionum ut indigestam molem sive in libris sive memoria tenere possis, intellectu perspicere vix possis.

Ad practicam quidem utilitatem conferre mihi visum est, post singula majora capita notari praecipua peccata, quae in materia explicata committi possint: haec enim brevissima summa quaedam est, qua collecta habeantur, quae usu venire frequentius soleant.

Utile fuerat ad usum rerum magis demonstrandum post explanata et applicata principia casibus additis applicationem augeri: verum et volumen hujus operis nimis excrevisset, neque desunt libri ejusmodi permulti, qui in solvendis casibus practicis toti sint.

§ 4.

Divisio totius tractationis.

Definitio theologiae moralis supra data tria suppeditat, quibus nostrae disciplinae materia absolvitur: *finem hominis, actus humanos, horum actuum ad finem relationem*: quorum duo priora sunt objecta quaedam praebambula, posterius praecipuum ac proprium.

Finis qui sit, sive naturali conditione creaturarum, sive Dei gratiâ homini praestitutus, necesse prorsus est, ut ante omnia attendatur. Sufficit tamen hoc ex dogmatica theologia sumpsisse: Deum naturalem creaturae rationalis exigentiam, qua dirigatur ad beatam aliquam Dei cognitionem et possessionem, infinite supergressum esse, quum ab initio constitueret supernaturalem homini finem in intuitiva ipsius Dei visione, quam nulla creatura jure suo sibi exigere potest; eundem Deum rursus hominem, imo totum hominum genus in protoparente misere lapsum, misericordia immensa per proprium Filium suum in humana natura assumpta redemisse atque in supernaturalem ordinem abundantius restituisse. Quare de hoc amplius tractare supersedemus.

Alterum elementum, quod considerari debet, sunt *actus humani*. Quidquid autem de iis in se spectatis, de eorum natura atque causa efficiente considerandum occurrit, etsi fuse in ethica, et ex parte in dogmatica theologia docetur, ubi de virtutibus infusis agitur, tamen, quoniam relationis actuum humanorum ad finem ultimum recta cognitio non habetur, nisi menti alte impressa est ipsorum actuum et physice et psychologice consideratorum notitia: supervacaneum non est, ea,

quae ethica et dogmatica exponit, breviter hîc tamquam in uno conspectu poni, idque eo magis, quia in hac nostra tractatione complura notanda occurrunt, quae summi ad vitam moresque momenti sint, at in dogmate praetermitti fere soleant.

Quae quando breviter expedita fuerint, ad *praecipuum* disciplinae nostrae *objectum, relationem dico actuum ad ultimum finem*, transeundum erit, idque tum generatim, tum singulatim diligenter exponendum. Primum autem consideranti occurrunt generales notiones hujus relationis, seu *notio moralitatis*, adeoque tum convenientiae, tum discrepantiae cum ultimo fine, tum etiam indifferentiae. Qua notione habita, *regula* sive norma spectanda est, unde pendeat et unde cognoscatur moralis illa harmonia aut disharmonia cum ultimo fine, aliis verbis, unde sit et unde cognoscatur, cur et quomodo et quaenam sint moraliter bona, quaenam moraliter mala: quod praestabit regula duplex, *subjectiva* una, altera *objectiva*, vel una proxima, remota altera, scilicet *conscientia* et *lex*.

Cum duplicis illius regulae notione intime cohaeret generalium principiorum circa hujus regulae observantiam et laesionem, sc. *virtutum et peccatorum generalis* cognitio et tractatio.

Reliqua, eaque longe maxima et ad usum vitae potissima pars in inquirendis *singulis legibus*, singulis *virtutibus* et *peccatis* consistit, et in considerandis *adjumentis*, quae Deo dante homini praesto sunt ad praeccepta legis moralis implenda. Hanc nimirum *theologia moralis specialis* sibi tractationem assumit; priora omnia pars generalis complectitur.

Igitur parte *generali* agendum est:

1. de *actibus humanis* et *moralitatis natura* et *conditionibus*;
2. de *regulis actuum humanorum*, sc. de *conscientia* et de *legibus*;
3. de *virtutum* et *peccatorum generibus*.